Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

StV@eduskunta.fi

Viite: Lausuntopyyntö asiana HE 75/2023 vp laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Asia: Vanhusasiavaltuutetun lausunto

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden asemaa sekä oikeuksien toteutumista. Osa tätä tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin.

Suomen perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perustuslain 19 § käsittelee oikeutta sosiaaliturvaan. Hallituksen esityksessä todetaankin, että lakiehdotukset ovat merkityksellisiä perustuslain 19 §:n 1-3 momenteissa säädetyn kannalta ja että välttämättömällä toimeentulolla ja huolenpidolla tarkoitetaan sellaista tulotasoa ja palveluja, joilla turvataan ihmisarvoisen elämän edellytykset.

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että tehtäessä useita sosiaaliturvan uudistuksia samaan aikaan on erityisen tärkeää arvioida näiden eri muutosten kokonaisvaikutukset erilaisissa tilanteissa olevien iäkkäiden asemaan. Vanhusasiavaltuutettu pitää kannatettavana sitä, etteivät indeksijäädytykset koske kansan- ja takuueläkkeitä, jotka ovat pienietuloisten eläkeläisten päätuen lähde.

Vanhusasiavaltuutettu pitää erittäin tärkeänä sitä, että kansaneläkeindeksin jäädyttämisen sekä eri sosiaaliturvaetuuksiin suunniteltujen leikkausten yhteisvaikutuksia arvioidaan ikääntyneiden ihmisten toimeentulon riittävyyden näkökulmasta. Pienituloisuus, toimintakyvyn laskun myötä kasvavat terveydenhuollon menot sekä nousevat asumisen kustannukset ja elinkustannukset yhdessä sosiaaliturvaleikkauksien kanssa lisäävät ja syventävät ikääntyneiden taloudellista huono-osaisuutta.

Hallituksen esityksen mukaan eläkkeensaajan asumistukea sai vuonna 2022 noin 207 000 henkilöä. Jäädytyksen vaikutuksia esittelevässä taulukossa s.12 arvioidaan eläkkeensaajan asumistuen muutoksen vaikutuksia vuoteen 2027 saakka. Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että kaikkein pienituloisimpien

eläkkeensaajien osalta sosiaaliturvaan kohdistuvat heikennykset voivat aiheuttaa vastaavasti toimeentulotuen tarvetta. Mahdollisen toimeentulotuen hakemiseksi saatetaan tarvita apua myös läheisiltä tai sosiaalityöntekijöiltä.

Vaikka esityksen ulkopuolelle jäävät iäkkäitä koskevat monet etuudet, ikääntyneiden taloudelliseen selviytymiseen vaikuttavat merkittävästi ehdotuksessa indeksin jäädyttämisen piiriin kuuluvat yleinen ja eläkkeensaajan asumistuki. Esitetyt muutokset voivat vaarantaa pienituloisten ikääntyneiden ihmisten taloudellista tilannetta. Iäkkäät asuvat keskimäärin vanhemmissa asunnoissa ja sen vuoksi heidän niin energia- kuin kunnossapitokustannuksensa saattavat kasvaa tulevina vuosina (ks. Kortelainen ym. 2020. Ikääntyneiden asuminen – ennakointi ja varautuminen kunnissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:55, http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-033-2).

Pienituloisille eläkeläisille asumisen tuilla on suuri merkitys. He harvoin pystyvät vaikuttamaan omaan tulotasoonsa eikä edullisempaa asumista ole helposti saatavilla, varsinkaan kasvukeskuksissa.

Helsingissä, marraskuun 13 päivänä 2023

Erityisasiantuntija Marjut Vuorela, Vanhusasiavaltuutetun toimisto

Asiantuntija Mia Niemi, Vanhusasiavaltuutetun toimisto